

ճուրբ մէջ հրամայողներ, կարգադրիչներ են դրանք, եւ հասարակութիւնը դուրս է իջեցնում այդ յանցանքների առաջ, պատժում է նրանց, իր բարեհաճ ժպիտներով վարձատրում է նրանց արարքները: Ինչպէս Որովհետեւ հասարակութիւնը, որքան էլ կամենայ, չէ կարող այնպէս պատկերացնել յայդանակի գարշելի անդունդը, ինչպէս պատկերացրեց բեմը:

Ինձ մարդկային վրդոված խղճմանքի ահեղ դատաւարան էր. նա ձեւակերպեց յանցանքը, արտաբանեց դատաւիճակը, եւ հանդիսականը հետագա թաղանթաւոր դարձրեց զո՞ր օրտով, զո՞հ որ կայ այդպիսի հրապարակային ատեան, զո՞հ որ անարգ օրէնի առաջ բերվեցին այն արատները, որոնք անապահովութիւններ են համարվում. եւ համարվում են ո՞ւմ կողմից... բարձրագոյն օրտով օտարացած երիտասարդների կողմից, այն դատաւարներ, որ պիտի լինէր մեր կեանքի լուսատուներ, մեր հասարակութեան ծաղիկը...

Գոհ օրտով էի հեռանում եւ ետ իբրեւ մէկը այն մարդկանցից, որոնք աշխատում են մայրենի գրականութեան մէջ, եւ մի առանձին մեծ բաւականութիւն էի գտնում նա անունում էի մերկայանալ, դատաւարաւոր խօսքի անգին ոյժը, չէր չաւար, վրդովեցուցիչ փաստեր հաղորդելով է ապրում մեր մասում: Ինչ որ յարձակվում ենք, մենք դատաւարաւոր ենք, մենք ամենքս անունում ենք, թէ որքան բազմազան են օտարները. շուտով, այն, մեր ամբողջ կեանքը այդ օտարների ձեռքում կը լինի եւ ամեն մէկը մեղանքի, սկսած համեստ թղթակցից, անյայտ լրատուից, որքան կամենում ենք, որ հրապարակի վրա մերկայանան մեր օտարները:

Այս բոլորը քիչ է: Թող թաղանթ ձեռք տայ մերկայանալ մասնակի, եւ դատաւարաւոր խօսք մի ամենի ոյժ կը դառնայ մեղանքում, կը կրթէ, կը դատաւարակէ: Ուստի գրքի, լրագրի թղթի վրա եւ խօսքը տեսարան դարձած, խօսքը բնական գործողութեան մէջ մարմնացած — արանք պէտք է միտին լինեն, պէտք է անբաժան երկուստեան համար, միտին ապրեն, միտին կուեն: Այն ժամանակ, հաւատացած եմ, չի լինի եւ ոչ մի խաւար երեւոյթ, որ գտնու չիցնեցէ այդ վիժխարի ոյժի առաջ: Թող միտան դերասանի տաղանդն ու գործը, հրապարակաւ շնորհք, եռանդը — եւ ինչքն չնքն անի մենք...

Անա բեմը ցնցեց հանդիսականներին՝ վաճառողների ամբողջ անկումը ցոյց տալով: Փառաք, խօսք չունեն, խոշորներից է, ցուցնողներից է: Բայց միթէ ուրիշ յանցանքներ չունեն մեր օտարները: Միթէ չը կան ուրիշ դատաւարաւորներ, որոնք պէտք է կանգնեցնել հասարակութեան առաջ:

Կան, շատ շատեր կան: Անա մի օտար. նա չէ ծախում իր գեղեցիկ արտաքինը, իր պատիւը՝ մի այլի կնոջ օսկիներին տիրաւորու համար: Բայց նա չորեքթիւ օրտով է ուսած բուրժուայի առաջ, մէջքից հինգ անգամ ծալվում է նրա բարեհաճութիւնը վստակելու եւ այդ բարեհաճութեան միջոցով հարստանալու, նոյն տեսակ բուրժուայի, այսինքն օտարի ու ձորեր մարտող օտարաց դառնալու համար: Նայեցէք թէ ինչքն է անում այդ դիպրոմաւոր լազլը, տեսէք ինչպէս է նա օրտով, ինչպէս է երկրպագում, ինչպէս է ծառայում: Օ, հաղաւթոր խեղճ, իրանց ճակատի ճորտներով մի կտոր հաց աշխատող մարդիկ կարող են տանջվել, հեծեծվել գործարանում, թէ գործարանից դուրս, գիշերը թէ ցերեկը, քնի մէջ թէ արթուն, բայց երբէք չեն կարող կանգնեցնել օտարաց անարարներին օտարու գրված ինտելիգենտին: Որքան զրուհի կը լինէր այդ տիպը բամբակ լոյսի մէջ...

Անա մի ուրիշը: Մի ժամանակ նա ներկայացել է ձեռք իրար մաշտերը բերով: Ինչ էր նա — Գործիչ, օտար, նուիրական գաղափարի զինուոր: Այսպէս էիք շուրջ հասկանում նրան, տեսնելով նրա եռանդը, նրա կրակոտ ինքնավստահութիւնը, լսելով նրա բերանի խօսքերը: Մի ժամանակ էր դա. անցաւ նա, գործիչը գաղափարական հերոսից դարձաւ մի գոռոճ անդադար: Նրան չէ մնացել նրա վրա. ամեն ինչ մոռացել է նա, ամեն ինչ թուր ու մուր է դարձրել: Ուստի է նա այդ թուրն ու մուրը, երջանկութեան փառանքներ է որոնում կեղծերի մէջ: Ոչինչ դատաւարաւոր չէ, ոչինչ վատ չէ, միայն թէ հնարաւորութիւն լինի ապրել ապարանքում, ունենալ ծառաների մի խումբ, սեփական կառքով ման գալ:

Բայց թւի մի առ մի բոլոր օտարներին: Օ, դա շատ երկար կը լինէր. Նրանք ամեն

տեղ են, ամեն խաւի մէջ, ամեն առողջագու: Մի տեղ օտար դաւաճան, մի տեղ գող, յափշտակող, մի այլ տեղ մայրենի լեզուի անդրեք թշնամի... Մի տեղ նրանք անապահովութեան հերոս են, մի ուրիշ տեղ բարձրագոյն գաղափար են դարձրել օտարան ու ֆիլիսոփա...

Երբ օրանք էլ բեմ կը հանգնէ: Եւ եւ չը գիտեմ ո՞վ պէտք է պատասխանէ այս հարցին. արդե՞ք հայ դերասանները...

Հեղինակներ են պակասում մեզ: Բայց հայ դերասանները ցոյց են տալիս, որ անանց հայ հեղինակների էլ նրանք կարող են բեմ հանել մեր հասարակական արտաքինը: Ապացոյց — Օտարների ողբերգութիւնը, որ եւ ներկայացողներն ու յանդիմանողներն հայ դերասաններին: Բայց եւ մի խոնարհ խնդրեք. լեզուն, մեր հայոց խեղճ լեզուն մի նախատակէք բեմի վրա...

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հայոց դրամատիկան ընկերութեան խմբի առաջին ոյժերից մէկը՝ պ. Պետրոսեան իր բենեֆիսին օրոյն էր տալ Վերիէյ Ակոստայ: Երբ նա օրտով խօսեց իր խոսքի մասին, նոյնմանի 15-ին, մասնակցութեամբ ամբողջ խմբի Ռուսաց դրամատիկան խմբի անդամներից մէկն եւս, շնորհալի կօմիկ Նիտհօֆ հաճութիւն էր յայտնել մասնակցել իր դատակցի բենեֆիսին, պատմելով իր հեղինակութիւններից մի քանի կտորներ:

Թաղանթ գրեթէ ամբողջովին լի էր եւ կարելի է ասել, որ հայոց ներկայացուցիչները սկսելով օրից ոչ մի անգամ հանդիսականների աջքան բազմութիւն չէր հաւաքվել թատրոնում, ինչպէս այդ երկուս: Անկասկած, հասարակութիւնը իր պարտաւորութիւն էր համարել խորհուրդով մի դերասանի, որ իր գեղեցիկ մտածված խաղերով ներկայ թատրոնական սեղանում գեղարուեստական մեծ հմայք էր պատճառում թատերասէր հասարակութեան:

Թէեւ հասարակութեան մէջ մենք լսեցինք արտաբաններ, որ պիտեայի ընտրութիւնը պ. Պետրոսեանի կողմից անցնել էր, որովհետեւ այդ պիտեայի պահանջում էր անանց բացառութեան բոլոր դերակատարների կողմից մեծ համաձայնութիւն, եւ ընդհանրապէս ասած, իր անսամբլի կողմից նա վեր է ներկայ խմբի ոյժերից, բայց մենք կարծում ենք, որ պ. Պետրոսեան ամենից առաջ զեկավարվել է այն մտքով, որ իր բենեֆիսին մի իդէալական պիտեայ ներկայացնէ, իսկ Վերիէյ Ակոստայն անպայման իդէալական պիտեայ է: Գալով երկրորդ առարկութեան, պէտք է ասենք, որ թէ բենեֆիսիան — պ. Պետրոսեան, որ կատարում էր հերոսի՝ Ուրիէյ Ակոստայի դերը, եւ պ. Յ. Արեւելան, որ կատարում էր Դր Սանթոսի պատասխանատու եւ ծանր դերը, այնքան լուրջ խաղացին, որ ամբողջ պիտեայի ծանրութիւնը իրանց ուսերի վրա տարան եւ կարողացան բեմի ծանրութեան տակից դուրս գալ: Համարձակ կարող ենք ասել, որ պ. Արեւելան մեր աչքում այդ երկու դերակատարներից ինքն իրան եւ այդ պատիւ է բերում դերասանի ընկերական զգացումներին, որ այնպէս էր իր կողմից բենեֆիսիայի աջողութեան նպատակը: Տեղ տեղ Պետրոսեան թոյլ էր թուում մեզ, բայց ազատ մտածողի եւ փիլիսոփայի դերը այնքան անագին աշխատութիւն է պահանջում սկզբից մինչեւ վերջը անխնայ եւ կատարեալ տանելու համար, մասնաւոր Ուրիէյ Ակոստայի գանձված պայմաններում, որ զոտար թէ ամենատաղանդաւոր դերասան անգամ կարողանայ առանց դա եւ է փոքր պատկասութեան կատարել ամբողջ դերը: Եւ սա կայ, Պետրոսեան պատշաճ դուրս եկաւ դերասանից եւ միտնադասն արժանացաւ այն բուն ծափահարութիւններին, որոնցով հասարակութիւնը իր համակրութիւնը յայտնեց այնպիսիպէս բենեֆիսիանում:

Ոչ պակաս դժուար էր եւ Յուրիէյի դերը, որ կատարում էր տիկին Մայսուրեան: Մենք համաձայն ենք եւ գիտենք, որ ներկայ խմբի կանացի ոյժերի մէջ բացի նրանից ուրիշ չէր կարող այդ դերը կատարել, բայց մեր անկեղծ խորհուրդն է տիկինը, մի քիչ ասելի լաւ ուսումնասիրել այնպիսի դերեր, որոնց դժուարութեան տակ ճնշվում են նոյն իսկ ամենալայան դերասանները:

Հ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԱՍԽԱՐԱԴԻՑ

Նոյնմանի 9-ին Նոյնմանի 2-ին Արիստակէս արքեպիսկոպոս

պոս Սեդրակեանը անցաւ Չարժու: Երբ ներկայացող եկեղեցու օման հանդիսադիր լինելու ծրագրեցին, զաղաքի հասարակութիւնը ընդհանրապէս նրան բարի գաղաւթ մաղթելու եւ խնդրեց մի քանի օր հիւր լինել այստեղ: Թէեւ օրը անցաւ ժամանակի օրութիւնը պատճառ բերելով չը համաձայնեց մնալ եւ խոստացաւ եկող տարին գալ եւ շատ մնալ, բայց ի վերջոյ ժողովրդի թախանձանքին զիջեց եւ խօսք տուց Վարժուի վերադառնալիս մի երկու օր մնալ: Նոյնմանի 7-ին տեղիս հասարակութեան ներկայացուցիչները ընդառաջ գնացին մինչեւ Արթըր կայարանը, ուր եւ միացան առաջնորդի հետեւողներին: Ներկայիս 7 ժամին երկուսեան բազմութիւնը լցված էր կայարանում եւ ապառում էր գնացքին:

Գաղաւթում նա իջաւ պ. Խորհրդ. Մնացաւ կանանի տանը: Այդտեղ ընդունեց բոլոր ներկայացողներին եւ անմիջապէս խօսք սկսեց տեղական կարիքների մասին: Եկեղեցու շինութիւնը, յատկապէս մէջ ինչ ինչ թերութիւններ լինելու պատճառով, առաջ չէ գնում. պատուիրեց անմիջապէս յանձնել նոր յատկապէս կազմելու կազմակերպչի, բացի այդ, ի նկատի ունենալով աւելի յարմարաւոր եւ ընդարձակ տեղ քան այժմանը. այժմանը անյարմար է համարվում նրա համար, որովհետեւ համաձայն նոր կանոնադրութեան, նոր կառուցվող եկեղեցիները ազատ շրջապատ պէտք է ունենան 10 ասօժի տարածութեամբ:

Միւս օրը առաւօտեան 11 ժամին Անդրկատարեան շրջանի պ. կառավարչապետ գեներալ Սուրբօրիցը այցելեց Արիստակէս օրապաշտին, մնալով նրա մօտ 20 րոպէս. ապա օրապաշտ առաջնորդը անմիջապէս վերադարձեց այցելուութիւնը, իր հետ ունենալով Թաղանթ քահանային, Արիստակէսի եւ պ. Խ. Մնացաւեաններին: Արիստակէս այցելեց տեղիս Հայոց եկեղեցու ժամանակական պարտէզը, ուր փոքրիկ երկուս մասնակցները դիմաւորեցին նրան ճարտի գալուստ հայր օրապաշտի խօսքերով: Ներկայիս երեքեցին վարժուի օր. Հ. Խորհրդանի առաջնորդութեամբ ճալարիկ երգը: Սրբապետը զանազան հարց ու փորձերից յետոյ յայտնեց իր գոհունակութիւնը վարժուի եւ ընկերութեան վարժութեան անդամներին, քաջալերելով նրանց:

Ընկերութեան վարժութիւնը խնդրեց, ի իշխատակ իր այցելութեան, ընդունել ընկերութեան պատուարում անդամի կոչումը. սակայն առաջնորդը մերժեց, առարկելով, որ ինքը մի նախաձեռնող ծառայութիւն մատուցած չէ այդ համակրելի ընկերութեան, ուստի եւ չէ կարող ընդունել:

Ճաշից յետոյ ժամը 5-ին նշանակված էր ընդունելութիւն առաջնորդի մօտ. հասարակութիւնը լցված էր պ. Մնացաւեանների ճանաչելի կազմաւորված դահլիճում եւ իր ցաւ ու զարդն էր պատմում իր առաջնորդին:

Ամենից վերջը ներկայացան տեղական երիտասարդութեան ներկայացուցիչները: Առաջնորդը առանձնապէս եւ հրաւիրեց իր մօտ երիտասարդներին, ուր նախ հարց բարձրացաւ, ի միջի այլոց եւ ընկերի — այդ աւելորդ եւ տաղանդ օրտովութեան վերացման մասին: Միանգամայն համաձայն լինելով այդ բանին, Արիստակէս օրապաշտը հրաւիրեց տեղիս երկու քահանայներին եւ ասաց. «Եւ ձեզ արգելում եմ այստեղ ընկնել մնալ եւ պատուիրում եմ ձեզ, որ այդ մասին քարոզէք թէ եկեղեցում եւ թէ մասնակի շրջաններում: Դուք դուրս կերպով էլ կը օտարաց կարգաւորութիւն նոյն իմաստով: Յետոյ խօսեցին քահանայներին ուժիկ նշանակելու մասին. մի հարց է դա, որի համար բաւական գրաւորութիւն է տեղի ունեցել անցեալում:

Թողնելով մանրամասնութիւնը, Արիստակէս արքեպիսկոպոսն առաջարկեց երիտասարդութեան ներկայացուցիչներին օտանալ տեղիս երկու քահանայներից ծխակապիկի ճիւղ ցուցակը, նախապէս ուսումնասիրել գործը բազմակողմանի կերպով եւ ապա իրան տեղեկագրել բոլոր մանրամասնութեամբ: Առհասարակ վեց երիտասարդների յարուցած ժամանակակից հարցերին եւ աւելացրեց. «Եւ իմ ուրախութիւնն եմ յայտնում ձեզ, որ դուք բաժանում էք ինձ հետ այդ գաղափարները»:

Նոյն երկուսեան Արիստակէս արքեպիսկոպոսն ուղեւորվեց դէպի Կրասնովոդսկայնայնայն եկեղեցու հիւրը օժնելու: Նախապէս պատուիրեց թաղանթ քահ. Առաքմաններ, որ նախ հասարակութիւնից ներողութիւն խնդրէ, որ երկար

չը կարողացաւ մնալ հակառակ իր ցանկութեան եւ ապա յայտնէ շնորհակալութիւն իրան ցոյց տուած սերայի ընդունելութեան համար:

Շատ ցանկալի է օրապաշտ առաջնորդին տեսնել շուտ շուտ մեր այս խելքից ու շմուքի մասացված զայրերում:

ՆԱՄԱԿ ԲԱՐՈՒՄԻՑ

Նոյնմանի 8-ին Վերջին ժամանակներս սկսել են մի քանի տեսակ վարժիչ հիւանդութիւններ ելուստ գալ եւ տարածվել այստեղ, որպէս են զիջուելու, որովայնի տիֆ, ջուրէշ եւ այլն: Մօտ օրերս գիմնադրայի 13—14 տարեկան աշակերտներից մէկը այնպէս սաստիկ էր բռնվել ջուրէշից, որ 30 օրով ընթացում վախճաւ: Վեց կան այնպիսի տեղեր, ուր մի տան մէջ 4—5 հիւանդ կա պատկած: Ո՞րքան զօրաղութիւն կը լինի, եթէ այդ հիւանդութիւնները տարածվեն նաեւ քաղաքի աղքատ մասի մէջ. ո՞վ կը լինի նրանց տէրն ու տիրակալը: Գուցէ հէնց այս րպէսն էլ մի քանի տասնեակ երեխաներ, առանց որ եւ է բժշկական օգնութեան, այրվում են տենդային շերտով: Ինչ մէջ իրանց թշուառ ծնողները աչքերի առջ...:

Ձմեռն էլ վրա հասաւ. երկար անձրեւներից յետոյ եղանակները օլսել են սաստիկ ցլ տել, մօտակայ լեռները արդէն ծածկվել են ձիւնով, եւ ցրտերի անողոք ճնշման տակ սկսել են լողել սրտամտիկ ձմեռի արդաւոր սրտից...

Անցեալ օրը մի պատու այրի կին, որ այստեղ գրեթէ ամենից յայտնի է Վուսարիար մայրիկի անունով եւ որ իր արիւն ճորտներով երկար տարիներից ի վեր մի քանի երեխաներ է մեծացնում, պատմում էր այնպիսի մի տըխուր բան: «Բաւական չէ իմ չքաւորութիւնը, հազիւ հող միայն իմ երեխաների համար: Եւ նաեւ իմ ժուռարութիւններով մի թիքայ հաց ճարելու, դեռ ինձ ազգակա 4—5 երեխաներ տէր մի ընտանիք էլ եկել վզիս է մնացել, որովհետեւ այդ ընտանիքի տղամարդը հիւանդ է, իսկ նրա ամուսինն էլ մանր երեխաներ պատճառով չէ կարող մի գործի ձեռք տալ: Արդեօք ինչ պէտք է լինի իմ վիճակը այս ան ժամանակ: Եւ մենք ամենը էլ ճանաչում ենք այդ խեղճ պատուին եւ մայրիկ ենք կոչում: Ինչպէս օրտարաբար ասում են ամեն տեղ: Արհեստական այդ ծնողացումը, ընթերցող ինձ յիշեցնում է Թիֆլիսում լուսած մի շատ բնորոշ բացատրութիւն, թէ ամեն մարդ պէտք է մի ուրիշ մայր էլ ունենայ, որպէս զի մէկի հայրոցած ժամանակ՝ հայրը յանգնեց իսկուկան մօրը փոխարին նրան գնանա...

Այն, նա ամենքի մայրիկն է, ամենքի համար լուսած է անում, աները մաշում, հիւանդներին նայում, բայց մեղանքի ոչ մէկը, ամեն հասարակական պարտաւորութեամբ անգամ, նրա օրդին չէ, եւ մենք մայրիկ ենք կոչում: Իմ միայն նրա համար, որ մեզ ուղղված հայտնայնները նրա վրա թափվեն...

Այդ թշուառ կնոջ դրութիւնը աւելի պարզ օրոյնում համար անա բացատրեց նրա խօսքերը: «Այնքան էլ ուրախ չեմ, որ իմ որդիքը ապրում են, — մի օր ասում էր նա, — մի բան, որ հաց չը կայ, հազուադէպ չը կայ, ուստի էլ ինչ միտք ունի նրանց ապրելը: Միթէ մի ցաւ պիտի ընկնէ նրա առումը եւ մի ճարտիք գործէ — ազգաւ խեղճ երեխաներին օրտով ցրտից, իսկ նրանց մօրը — անվերջ անապառնջից...

Ամբ մեզ...

Գ. Գեորգեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Թող տուէք ինձ «Մշակի» միջոցով յայտնել իմ անկեղծ շնորհակալութիւնը բոլոր այն տանձանց, որոնք իրանց մասնակցութեամբ կամ ներկայութեամբ Նոյնմանի 3-ին տունում իմ համերգում պատուեցին իմ անմուսնալի եղբոր, ֆ. Կարա-Մուրզայի, յիշատակը եւ այսպէս թէ այնպէս աջակցեցին այդ համերգի բարոյական եւ նիւթական աջողութեան: Պարտք եմ համարում յայտնել նոյնպէս, որ համերգի զուտ արդիւնքը յառկացված է իմ սիրելի եղբոր օրապաշտ ընտանիքի պէտքերին:

Գ. Կարա-Մուրզա

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այսօր, Նոյնմանի 17-ին, Թիֆլիսի փառք տաճարում, տեղի կունենայ գեղարուեստի

